

הלכות הנהגת אדם בבוקר

סימן

סעיף קטן   סעיף

א הלכות השכמת הבוקר

	א	(א)	1. יתגבר כארי לעמוד בבוקר ¹ ; ויהא זהיר וזריז לעמוד בהשכמה.
	א	ברמא	2. על כל פנים לא יאחר זמן התפלה שהצבור מתפללין.
		(ח)	3. טוב לומר תיכף בקומו "מודה אני לפניך".
		(ב)	4. כשיתעורר יטול ידיו.
		(ד)	5. יזכור ² שם השם לנגד עיניו ³ .
		(ט באמצע)	6. מי שלומד קודם אור הבוקר – שיעור משניות קודם לכל דבר.
		(שם)	7. עת ההיא מסוגלת ללימוד בחכמת האמת (לימוד הקבלה).
	ג		8. ראוי שיהא מיצר ודואג על החורבן.
		(י)	9. אבל לימוד התורה והתפלה יהיו בשמחה.
	ד		10. כשמתפלל, טוב לומר מעט בכונה מהרבה בלא כונה.
	ה		11. טוב לומר קרבנות.

1. אנ"פ שצריך לקום בזריזות ובלי עצלות, מ"מ ישהה מעט כדאי' בגיטין ע. (מ"א ס"ק ג).
 2. כל רגע שיחשוב באחת משש מצות תמידיות, שהן: אמונה במציאות השם, שלא להאמין בשום אלהים זולתו, אחדות השם, אהבת השם, יראת השם, ושלא לתור אחר מחשבת הלב וראיית העינים – קיים מ"ע (ביה"ל ד"ה הוא).
 3. וכתבו בשם האר"י ז"ל שיצייר אותיות שם הוי"ה נגד עיניו בניקוד יראה, וזה תועלת גדול לענין היראה (מ"ב ס"ק ד).

סעיף קטן   סעיף

סימן

ב דין לבישת בגדים

	ב	1. יתלבש בצניעות אפילו במקום מוסתר (ובחושך – קשו"ע ג, א).
	א (א)	2. יתלבש תחת כיסוי ⁴ , שלא יגלה מבשרו מקום שדרכו להיות מכוסה ⁵ .
	(ד)	3. ילבש מלבוש נקי – ואסור שימצא בבגדו כתם או שמנונית.
	(ד בסופו)	4. ילבש בגדים בינונים נאים.
	(ד)	5. כשמתלבש, ילבש צד הימין של הבגד תחלה, ואח"כ צד שמאל.
	(שם)	6. ידקדק שלא יהפוך חלוקו; ואם הפך, אם ת"ח הוא, צריך לפשטו ולחזור וללבשו כדרכו ^{א5} .
	(ב)	7. יזהר מללבוש ב' מלבושים יחד בפעם אחת.
	ד	8. כשנועל מנעליו, ינעל נעל ימין תחלה ואח"כ נעל שמאל. וכשקושרם, יקשור נעל שמאל תחלה, ואח"כ הימין.
	(ז)	9. כשהוא רוחץ, רוחץ צד ימין תחלה. כשרוצה לרחוץ ראשו וגופו, הראש תחלה לכל הגוף.
	ו (יא)	10. לא ילך בגילוי הראש ⁶ .
	שם	11. לא ילך בקומה זקופה ⁷ .
	ו ברמא (יד)	12. לא ילך יחף.

4. ואפילו האנפלאות (מ"ב ס"ק א). אולם בערוך השלחן כתב "וברגליו אין קפידא" (ס"ק א). 5. בחדר אמבטיה שבבית, רשאי להחליף שם מלבושיו מבלי להתכסות בכיסוי (ואפילו אינו רוחץ שם עתה); אך יקצר ככל האפשר ולא ישהה בלא צורך בגילוי הגוף (פסקי תשובות סימן ב ס"ק ב). 6. "ולתפלה אפילו כל אדם צריך לפשטו וללבשו כדרכו, שראוי אז להדר בגדיו" (מ"ב ס"ק ד). 7. ולהט"ז (סימן ח ס"ק ג). גילוי הראש כהיום נכלל גם באיסור של "ובחוקותיהם לא תלכו". 7. אבל גם לא יכפוץ קומתו יותר מידי, עי' ברמב"ם הל' דעות פ"ה-פ"ח.

סעיף סעיף קטן

סימן

ג הנהגת בית הכסא

יז	(לא)	1. אסור להשהות נקביו – אם לא משום כבוד הבריות.
ב	ברמא	2. יסגור הדלת בעדו משום צניעות.
יב		3. יפנה בצניעות אפילו בלילה, כמו ביום.
ב		4. לא יגלה עצמו עד שישב.
ד	(ו)	5. לא יגלה כי אם לאחריו טפח ומלפניו טפחיים ⁸ .
	(ב)	6. לא יקום עד שיכסה את עצמו.
ב	ברמא (ד)	7. לא ידבר שם – ולצורך גדול מותר כל זמן שלא נפנה עדיין ⁹ .
ט		8. לא ישב במהרה ובחוזק; ולא יאנוס לדחוק עצמו יותר מדאי.
י	(יז)	9. לא יקנח ביד ימין.
	(יט)	10. לא יקנח בדבר שקנח בו חברו.
	(לא בסופר)	11. יזהר לנקות היטב ¹⁰ , וטוב לרחוץ ¹¹ .
////////////////////////////////////		
יג	(כג)	12. לא ישתין מעומד, מפני ניצוצות הנתזין על רגליו.
	(כד בסופר)	13. אם נפלו ניצוצות על רגליו מצוה לשפשפם.
יד		14. יזהר שלא יאחוז, אם לא מעטרה ולמטה ¹² .
טו		15. מותר לסייע בביצים.

8. עיין בשער הציון י מש"כ ופשוט. 9. "ואם לא נכנס לשם על מנת להתפנות, אלא לצורך איזה ענין אחר, שפיר טפי להקל בדיבור; וכ"ש כשחדר בית הכסא משמש לעוד יעודים כגון שיש שם ארון איחסון וכיוצא בזה" (פסקי תשובות סימן ג ס"ק ג). 10. עי' לקמן הערה 80. 11. כשיצא מבית הכסא, יראה מקום שישב עליו שלא יהא טנופת (הגהות רע"א לסעי' יב מספר חסידים תתיז). 12. בטור כאן פי' מעטרה ולמטה – לצד הארץ [לא לצד הגוף].

סעיף קטן סעיף

סימן

ד דיני נטילת ידיים

1. אחר שעירה מים על ידיו ג' פעמים, יזהר לעשות תיכף צרכיו.
2. הדרך הנכונה ביותר בברכת ענ"י: יטול ידיו פעם ראשונה תיכף בקומו, ולא יברך; אח"כ יבדוק את נקביו ויטול ידיו פעם שניה, ויברך על נט"י ואשר יצר.
3. יש נוהגים לרחוץ פיהם שחרית מפני הרירים שבתוך הפה¹³, כי צריך להזכיר את השם הגדול בקדושה ובטהרה.
4. רוחץ אדם פניו¹⁴ ידיו ורגליו¹⁵ בכל יום.
5. ישנם ב' טעמים שמשום כך תקנו חז"ל נטילת ידיים שחרית: א) לפי שהידיים עסקניות הן, ואי אפשר שלא נגעו בלילה בבשר המטונף; ב) בשחר אחר השינה אנו נעשים כבריה חדשה.
6. ישנו עוד טעם שנזכר בגמרא^{15א}: ג) כדי להעביר רוח רעה השורה על הידיים בבוקר אחר השינה (רק דמשום טעם הזה לבד, לא היו מתקנים על זה ברכה).
7. אם היה נעור כל הלילה, יש להחמיר ליטול בעמוד השחר משום ב' טעמים: א. מטעם בריה

13. ובתענית צבור לא ידיח (מ"ב ס"ק ט). 14. דאי' בגמרא, "רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קונו" (שבת נ:). ופרש"י שם – "לכבוד קונו, דכתיב כי בצלם אלקים עשה את האדם; ועוד, דהרואה בריאות נאות אומר ברוך שככה לו בעולמו". 15. "ובמדינתנו שאין אנו הולכים יחפים, אין צריך לרוחץ רגליו שחרית" (מ"ב ס"ק ב). 15א. שבת קט. וברש"י ד"ה בת.

סעיף	סעיף קטן	
		חדשה – דלא פלוג רבנן ; ב.ועוד, מטעם רוח רעה – ששורה על הידים בבוא עמוד השחר. אך בכל זאת לא יברך.
	(ל)	8. לכתחילה טוב יותר אם היה נעור כל הלילה, שיראה לעשות צרכיו קודם התפלה, ואז לכולי עלמא יתחייב ליטול ולברך.
	יד (לא, לב)	9. אפילו אם כבר ישן באותה הלילה, ונתעורר קודם עמוד השחר וכבר נטל ידיו, יש להחמיר ליטול עוד פעם בעמוד השחר מטעם רוח רעה, אבל לא יברך.
	טו, טז (לד)	10. ישן ביום כשיעור שיתין נשמי ¹⁵ , יש להחמיר ליטול בקומו מטעם רוח רעה, אבל לא יברך.
////////////////////////////////////		
	ג (יא, יב)	11. קודם נטילת ידים שחרית: לא יגע לפה, ולא לחוטם, ולא לאזנים, ולא לעינים.
	(יד)	12. לא יגע במאכל.
	ח (יט)	13. טוב שיניח לפני השינה שני כלים אצל מטתו, אחד מלא ואחד ריקן.
	י (כב)	14. בבוקר בקומו יטול הכלי המלא ביד ימינו, ויתנו לשמאלו, ושופך תחלה על ימינו.
	(י)	15. שופך פעם אחת על ימין ואח"כ על שמאל, עד ג' פעמים בסירוגין.
	(שם)	16. גם הנשים יזהרו בנטילת ידים ג' פעמים בסירוגין.
	(שם)	17. גם הקטנים יטלו.

15. שיעור שיתין נשמי: 1) א"א ג' שעות; 2) ו"א יותר מחצי שעה; 3) ו"א מעט יותר משלשה מינוט (ביה"ל ד"ה דוד).

סעיף קטן	סעיף	
(זז, זז)	ז	18. יקפיד לכתחילה בנט"י שחרית בכל הדברים שצריכים לנט"י לסעודה, כגון כלי וכח גברא – ובדיעבד אין מעכב.
(הז, ז)	א	19. יטול לכתחילה ממים הכשרים לנט"י לסעודה, דהיינו מים שלא נשתנו מראיהן, ושלא נעשו בהם מלאכה, ושאינם מלוחים או סרוחים – ובדיעבד אין מעכב.
(טו)		20. יטול לכתחילה מרביעית מים – ובדיעבד אין מעכב.
(ט)		21. יטול לכתחילה עד הפרק; ובדיעבד די עד קשרי אצבעותיו.
(שמ)		22. אחר הנטילה, יגביה ידיו כנגד הראש.
	ט	23. אסור ליהנות מן המים של נט"י שחרית ¹⁶ .
(כא)	שם	24. ישפכם במקום שאין עוברים שם בני אדם.
////////////////////////////////////		
	יח	25. אלו דברים צריכים נטילה משום רוח רעה: הקם מהמטה, והיוצא מבית הכסא ומבית המרחץ, והנוטל צפרניו, וההולך בין המתים ¹⁷ , ומי שנגע במת, ומי שמפליא כליו להעביר מהם כנים, והמשמש מטתו, והנוגע בכנה.
(לט, מא)		26. בדבר שמשום רוח רעה, יטול ידיו במים דוקא ולא רק יקנח ידיו; וראוי ליטול ידיו תיכף.
(מ)		27. הנכנס לבית הכסא או לבית המרחץ, צריך ליטול אפילו לא עשה צרכיו.

16. "מנהג החרדים אל דבר ד' שלא לקרות ולברך נגד המים שנטלו בהם שחרית" (שערי תשובה ח). 17. הנכנס לבית הקברות, יש ליטול גם קודם שיתפלל, וליטול שנית ביציאתו. ויש נוהגין אז לרחוץ גם הפנים (מ"ב ס"ק מב).

סעיף קטן	סעיף	
(מא, מו)	יח	28. יש דברים שצריכים נטילה רק משום נקיות – החולץ מנעליו, הנוגע ברגליו, הנוגע בגופו בידו, והחופף ראשו ¹⁸ .
(נו)	כב	29. בדבר שמשום נקיות – בדיעבד אם אין לו מים, מהני לקנח ידיו ¹⁹ .
(נד)		30. כיון שהנקיון עומד במקום מים, צריך לנקות כל היד עד הפרק, וכמו שהוא השיעור בנטילה; ובדיעבד די עד סוף קשרי אצבעותיו.
(נט, נ)	כא	31. צריך ליזהר ג"כ באמצע התפלה ולימוד התורה מלנגוע במקום המלוכלך – ואם נגע צריך לילך וליטול ידיו; א"א לו ללכת (כגון שהוא באמצע התפלה), די בנקיון או שמחכך ידיו בכותל ²⁰ .
(נג, נד)	שם	32. נגע במקומות המגולים בראשו או בגופו, אין להקפיד.
(לח באמצע)		33. נגע בטיט ורפש, א"צ רק לקנח מקום המלוכלך ודי.
(מה)		34. כמו כן אם נגע בפרעוש, א"צ אלא נקיון בעלמא.

סימן

ה כונת הברכות

(א)	א	1. יכוין בברכות פירוש המלות.
	שם	2. כשיזכיר השם של אדנות יכוין: אדון הכל.

18. "ומסקנת הפוסקים בענין זה, שאין לחייב נטילת ידים בנגיעה גרידא בשערות הראש אפילו מקום שדרכו להיות מכוסה תמיד, ורק בחיכוך תוך השערות שדרכו להיות מכוסה בכיפה או בכובע חייבו נטילת ידים; ובמקומות הגלויים שבשערות ראשו, וכן שיער הזקן והפאות לא אסרו אפילו חיכוך, אא"כ מחכך בחטטין או בלכלוך שבשרשי השערות עקב מיעוט רחיצה" (פסקי תשובות ס"ק כד). 19. "ובכלל זה [הקינח], גם שפשוף ידיו וכו' במגבת ובמטפחת נקיה, והיא העצה המובחרת, כי בכך יוכל לשפשוף ולנקות כל שטח האצבעות והיד, ועכ"פ עד סוף קשרי אצבעותיו" (פסקי תשובות סימן ד ס"ק לא). 20. עי' להלן סימן צב הלכות 7 – 11.

סעיף קטן	סעיף	
	א	3. כשיזכיר שם העצם יכוין: שהי-ה והו-ה וי-ה ²¹ .
	שם	4. כשיזכיר שם אלקים יכוין: שהוא תקיף בעל היכולת ובעל הכוחות כולם.

סימן

1 ברכת אשר יצר ופירושו

	א	1. ילמד פירוש המלות לברכת אשר יצר.
--	---	------------------------------------

הלכות ציצית

סימן

ח הלכות ציצית ועטיפתו

סעיף קטן	סעיף	
	ט (כא)	1. קודם שיברך, יעיין בחוטי הציצית אם הם כשרים.
	ז (יח)	2. יפריד חוטי הציצית זה מזה ²² .
	א (ב)	3. יברך ברכת הציצית מעומד.
	ב	4. טלית גדול צריך עטיפה.
	ח (יט)	5. יכוין בשעת עטיפתו שצונו הקב"ה בזה כדי שנזכור כל מצותיו לעשותם.
	ד בסופו)	6. סדר העטיפה: מכסה ראשו בטלית עד שמגיע עד פיו, ומשליך כל הארבע ציציות על כתפו לצד שמאל כדי הילוך ד' אמות; אח"כ יסיר

21. לדעת הגר"א, לפי עומק הדין א"צ לכוין בהזכרת שם העצם אלא כקריאתו (היינו כונת שם אדנות), לבד בקריאת שמע בפסוק ראשון, שצריך לכוין ג"כ שהי-ה והו-ה ויהי-ה ככתיבתו (מ"ב ס"ק ג מביאור הגר"א ד"ה ויכוין). 22. עי' גם ביה"ל ד"ה צריך.